

Ställningstagande om röstmottagarnas utbildning

Valmyndighetens ställningstaganden innehåller en redogörelse för myndighetens uppfattning i rättsliga frågor. De är styrande för Valmyndighetens verksamhet och vägledande för valadministrationen.

Detta ställningstagande har uppdaterats med anledning av ändrad lagstiftning och ersätter därmed tidigare beslutat ställningstagande från den 24 april 2020.

1 Sammanfattning

En grundläggande förutsättning för ett korrekt genomförande av allmänna val och därmed för väljarnas förtroende för valförfarandet är att röstmottagarna är väl insatta i de bestämmelser som gäller för val.¹ Röstmottagaren bör även känna till sin roll och de grundläggande reglerna om demokrati och objektivitet.

Röstmottagarna ska inför varje val genomgå en utbildning. Utbildningen bör utformas för att passa det specifika val som är förestående.

Valnämnderna ska använda Valmyndighetens utbildningsmaterial då detta garanterar en kunskapsnivå som röstmottagare behöver ha för att utföra sitt uppdrag. Valmyndigheten arbetar ständigt med att utveckla sitt stöd till valadministrationen och det betyder att det fortlöpande kan komma uppdateringar och kompletteringar till utbildningsmaterialet som presenteras på Valmyndighetens webbplats (valcentralen.val.se).

Valnämnderna får ersätta delar av materialet eller komplettera detta om det behövs med hänsyn till lokala förhållanden. Valnämnderna ska då säkerställa kvaliteten², exempelvis genom att samverka med kommunjurist eller med en annan valmyndighet. Valmyndigheten rekommenderar valnämnderna och länsstyrelsen att vid Länsstyrelsens utbildningar för valnämnderna utbyta erfarenheter om utformningen av utbildningen av röstmottagare.

2 Frågeställning

Vilken utbildning behövs för uppdraget som röstmottagare?

3 Gällande rätt m.m.

Enligt 3 kap. 1 § vallagen (2005:837) ska Valmyndigheten inför varje val ta fram utbildningsmaterial avseende valet. Materialet ska tillhandahållas länsstyrelserna och valnämnderna.

¹ SOU 2013:24, s. 121.

² Prop. 2021/22:52, s. 29

Enligt 3 kap. 5 § 2 st. vallagen får endast röstmottagare som har fått sådan utbildning som behövs för uppdraget förordnas. Vid utbildningen ska det utbildningsmaterial som tillhandahålls av Valmyndigheten användas. Valnämnden får dock ersätta delar av materialet eller komplettera detta om det behövs med hänsyn till lokala förhållanden.

Av förarbetena framgår bl.a. följande. För att allmänna val ska kunna genomföras korrekt krävs att röstmottagarna har tillräcklig kunskap om regleringen som gäller för val. Det är viktigt att valnämnden i sin utbildning beaktar att regelverket kan ändras mellan valen och att alla röstmottagare måste ha likvärdiga kunskaper vid ett val.³

4 Valmyndighetens bedömning

Det är obligatoriskt för valnämnderna att utbilda alla röstmottagare och endast den som har den utbildning som krävs för uppdraget får förordnas som röstmottagare. Det är numera även obligatoriskt för valnämnderna att använda Valmyndighetens utbildningsmaterial.

En grundläggande förutsättning för ett korrekt genomförande av allmänna val och därmed för väljarnas förtroende för valförfarandet är att röstmottagarna är väl insatta i de bestämmelser som gäller för val.⁴ Röstmottagarna bör även känna till vad rollen innebär och vara insatta i grundläggande regler om demokrati och objektivitet, det vill säga saklighet och opartiskhet.

Valnämnderna ska använda Valmyndighetens utbildningsmaterial då innehållet i utbildningen ska täcka in de delar som Valmyndigheten anser vara väsentliga för att alla röstmottagare ska få en bra och likvärdig kunskapsgrund inför sitt uppdrag. Det är dock viktigt att valnämnderna kompletterar utbildningen med egna instruktioner som tar sikte på lokala förhållanden. Valnämnderna kan även ersätta delar av utbildningsmaterialet med eget material som de finner mer anpassat till deras behov. Valnämnden ska då säkerställa kvaliteten i materialet. Det kan exempelvis ske genom att valnämnden samverkar med kommunjurist eller med en annan valmyndighet.

I utbildningsmaterialet som Valmyndigheten tillhandahåller ingår filmer. Det är valnämnderna som har att bedöma om filmerna ska visas i samband med anordnade utbildningstillfällen eller om röstmottagarna istället uppmanas att titta på dessa på egen hand vid ett annat tillfälle.

Av förarbetena framgår att såväl teoretiska som praktiska moment bör ingå i utbildningen för att röstmottagarna ska vara förberedda på olika situationer som kan uppstå.⁵ Det är Valmyndighetens bedömning att röstmottagare under utbildningen bör få möjlighet att öva på praktiska moment som de kommer att utföra i sitt uppdrag, exempelvis avprickning i röstlängden och rösträkning.

³ Prop. 2021/22:52, s. 27 ff.

⁴ SOU 2013:24, s. 121.

⁵ Prop. 2021/22:52, s. 58.

ValmyndighetensHandledning för röstmottagare ger röstmottagarna förutsättningar att hantera rösterna på samma sätt i hela landet och bör därför delas ut till alla röstmottagare. Handledningarna ska även finnas tillgängliga på alla röstmottagningsställen.

Valmyndigheten arbetar ständigt med att utveckla sitt stöd till valadministrationen. Det betyder att det fortlöpande kan komma uppdateringar och kompletteringar till utbildningsmaterial och handledning. Det är valnämndens ansvar att informera om och tillgängliggöra sådana uppdateringar till röstmottagarna.

4.1 Utbildning av röstmottagare inför varje val?

Av förarbeten till vallagen framgår att röstmottagarna inför varje val ska genomgå en utbildning men att utbildningen inte behöver genomföras på samma sätt inför varje val.⁶ Utformningen på utbildningen ska anpassas till de förhållanden som råder inför det specifika valet. Har det genomförts stora förändringar i bestämmelserna om valförfarandet eller om det är lång tid mellan valen är det befogat med en mer omfattande utbildning. Är det däremot en kortare period mellan valen och inga ändringar i själva förfarandet kan det räcka med en kortare repetition för de röstmottagare som arbetade vid det föregående valet.

4.2 Samma utbildning oavsett uppdrag?

Samtliga röstmottagare ska genomgå utbildning. Det gäller även om en ny röstmottagare arbetar tillsammans med erfarna röstmottagare.

Det finns för- och nackdelar med att alla röstmottagare genomgår samma utbildning inför ett val. En fördel kan vara att alla får samma grundläggande utbildning och får samma information och kunskap. Valmyndigheten anser att ordförande och vice ordförande i valdistrikten, vilka leder arbetet i vallokalen, bör få en fördjupad utbildning. Den kan exempelvis innehålla information och fördjupade diskussioner om rollen som ordförande, befogenheter, lokala förhållanden, lokaler och rutiner. Även någon eller några av de övriga röstmottagarna kan erbjudas att ta del av den fördjupade utbildningen för att det ska finnas tillräckligt många reserver som kan ersätta en ordförande eller vice ordförande som får förhinder på valdagen.

Valmyndigheten rekommenderar valnämnderna och länsstyrelsen att utbyta erfarenheter om detta vid länsstyrelsens utbildningar för valnämnderna.

4.3 Kontroll av röstmottagarnas utbildning

Endast den som har fått sådan utbildning som behövs för uppdraget får förordnas som röstmottagare. Valnämnden bör därför noga kontrollera närvaron vid utbildningstillfällena för att säkerställa att den som förordnas som röstmottagare har genomgått utbildning.

För att underlätta för valnämnden och de röstmottagare som utbildas brukar Valmyndigheten ta fram ett kunskapstest som kan användas som ett komplement till utbildningen. Det är i första hand avsett som ett självtest för deltagarna.

⁶ Prop. 2013/14:124, s. 13f.

Detta ställningstagande har beslutats av Valmyndighetens nämnd den 24 april 2020.
Ställningstagandet har med anledning av lagändringar uppdaterats i beslut fattat av kanslichef
Anna Nyqvist den 18 februari 2022.